

To'ychi Bayturalayev

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Kutubxona-axborot faoliyati" kafedrasi dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi
E-mail: tyichi56boyturaev@yandex.com

O'ZBEKISTON QADIMGI DAVR SIVILIZATSIYALARIDAGI MODDIY VA MA'NAVIY MADANIYATINI BIBLIOGRAFIK MA'LUMOTLARINI MODELLASHTIRISH (Baqtriya va Kushonlar davri misolida)

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston hududidagi qadimgi sivilizatsiyalar, xususan, Baqtriya va Kushonlar davri moddiy va ma'naviy madaniyatiga oid axborot resurslarini bibliografik modellash tirish masalalari tadqiq etilgan. Maqolada bibliografik faoliyat shunchaki texnik ro'yxatga olish emas, balki madaniy kodlarni tizimlashtiruvchi, "eksteriorizatsiya va interiorizatsiya" dialektikasini ta'minlovchi fanlararo fenomen sifatida asoslangan. Muallif tomonidan madaniyat bibliografiyasini shakllantirishning uch bosqichli modeli ilgari surilgan bo'lib, unda ikonografik, lingvistik va arxitekturaviy kodlarni raqamli muhitga integratsiya qilish qonuniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: moddiy va ma'naviy madaniyat, bibliografik modellash tirish, Baqtriya, Kushonlar imperiyasi, eksteriorizatsiya, interiorizatsiya, semiosfera.

MODELING BIBLIOGRAPHIC INFORMATION ON THE MATERIAL AND SPIRITUAL CULTURE OF ANCIENT CIVILIZATIONS OF UZBEKISTAN (A Case Study of the Bactrian and Kushan Periods)

Abstract. This article examines the issues of bibliographic modeling of information resources related to the material and spiritual culture of ancient civilizations in the territory of Uzbekistan, particularly the Bactrian and Kushan periods. The study argues that bibliographic activity is not merely a technical process of recording information but also an interdisciplinary phenomenon that systematizes cultural codes and ensures the dialectics of "exteriorization and interiorization." The author proposes a three-stage model for the formation of

cultural bibliography, analyzing the principles of integrating iconographic, linguistic, and architectural codes into the digital environment.

Keywords: *material and spiritual culture, bibliographic modeling, Bactria, Kushan Empire, exteriorization, interiorization, semiosphere.*

Baqtriya va Kushonlar davri – Markaziy Osiyo davlatchiligi va sivilizatsiyasining eng gullagan, antik madaniyat, buddaviylik, zardushtiylilik va mahalliy an'analar sintezlashgan tarixiy bosqichidir. Ushbu davrning moddiy va ma'naviy yodgorliklarini bibliografik tizimlashtirish madaniyat falsafasidagi “madaniy eksteriorizatsiya (predmetlashish) va reaktivatsiya (qayta jonlanish)” nazariyasini amaliy isbotlash uchun eng mukammal namuna hisoblanadi.

Akademik E.V.Rtveladze va professor G.A.Pugachenkova kabi olimlarning fundamental tadqiqotlari orqali Qoratepa, Fayyoztepa, Xolchayon va Dalvarzintepa me'moriy-arxeologik majmualaridan topilgan ashyoviy buyumlar sivilizatsion yondashuv asosida tahlil qilinib, ilmiy muomalaga kiritilgan. Masalan, E.V.Rtveladzening “Aleksandr Makedonskiy Baqtriya va So'g'diyonada” monografiyasida yunon-makedoniya qo'shinlarining harakatlanish yo'llari arxeologik va bibliografik manbalar qiyosi orqali qayta tiklangan [8]. Shuningdek, akademik Y.G'.G'ulomovning “Xorazmning sug'orilish tarixi” [10] va B.V.Andrianovning “Drevniye orositelniye sistemi Priaralya” [11] kabi asarlarida irrigatsiya inshootlari shunchaki texnik obyekt emas, balki jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy tuzilishini belgilovchi muhim madaniy fenomen sifatida tahlil qilinadi.

Bibliografik nuqtayi nazardan, ushbu ilmiy nashrlar va ularning sohaviy ko'rsatkichlarda tizimlashtirilishi O'zbekiston moddiy va ma'naviy madaniyatining “predmetlashish va spiralsimon rivojlanish” tamoyillarini nazariy jihatdan asoslab, quyidagi uchta ketma-ket bosqichdan iborat yaxlit tizimni (bibliografik modelni) yuzaga keltiradi:

1-Bosqich: Identifikatsiya va birlamchi deskripsiya (Ro'yxatga olish).

2-Bosqich: Semantik tahlil va aksiologik baholash (Kontekstlashtirish).

3- Bosqich: Raqamli kodlash va global integratsiya (Linked Data / Sun'iy Intellekt).

1. Identifikatsiya va birlamchi deskripsiya (Ro'yxatga olish) bosqichi.

O'zbekiston moddiy va ma'naviy madaniyati bibliografiyasini modellashtirishning boshlang'ich va fundamental bosqichi bu – identifikatsiya (aniqlash) va birlamchi deskripsiya (bibliografik tavsiflash/ro'yxatga olish) jarayonidir. Bu bosqich M.S.Kaganning faoliyat nazariyasidagi “eksteriorizatsiya” (predmetlashish) mahsullarini axborot makonida qayd etish va ularga dastlabki “hujjatli passport” berish vazifasini bajaradi [2].

Madaniyat va san'at sohasida, ayniqsa Baqtriya va Kushonlar davri misolida, birlamchi deskripsiya jarayoni oddiy texnik kitob ro'yxatidan tubdan farq qiladi va quyidagi tizimli vazifalarni o'z ichiga oladi:

Manbaviy diffuziyani yengib o'tish (Kumulyatsiya): Kushonlar davri madaniyatini o'rganuvchi ma'lumotlar juda tarqoq (diffuz) bo'lib, ular kutubxona fondidagi monografiyalari, Fanlar akademiyasi arxivlaridagi arxeologik dala hisobotlari, muzeylardagi ashyoviy eksponatlar katalogri va xorijiy sharqshunoslik nashrlarida joylashgan manbalar shaklida bo'lishi mumkinligi barcha ilmiy nashrlarda ko'rsatib o'tilgan. Identifikatsiya bosqichi ushbu geterogen (turli shakldagi) ma'lumotlarni yagona bibliografik maydonga to'plashni taqozo etadi.

Birlamchi deskripsiyaning sinkretizmi (Murakkab tavsif): An'anaviy bibliografik tavsifda faqat kitob muallifi, nomi va yili ko'rsatilsa, moddiy va ma'naviy madaniyat bibliografiyasida obyektning ikonografik xususiyatlari (masalan, Xolchayon haykallarining topilgan tartib raqami, Dalvarzintepa oltin xazinasining tarkibi, Kushon tangalaridagi epigrafik belgilar va ramzlar) birlamchi deskripsiya tarkibiga kiritiladi.

“Bibliografik deskripsiya” – bu oddiy tilda “kitob yoki manbaning pasporti” (muallifi, nomi, yili, beti) degani.

“Sinkretizm” esa – “bir-biriga o'xshamaydigan turli sohalarni, xususiyatlarni birlashtirish, qorishtirish” ma'nosini anglatadi.

Demak, “Birlamchi deskripsiyaning sinkretizmi” deganda – qadimgi Baqtriya va Kushonlar davriga oid topilmalar va kitoblarni kompyuter bazasiga yoki katalogga kiritayotganda, unga shunchaki kitobdek emas, balki bir vaqtning o‘zida ham kitob, ham tarixiy ashyo, ham san’at asari sifatida yondashib, murakkab (qo‘shma) pasport berish tushuniladi.

Bu tushunchani yanada oddiyroq qilib, ikkita sodda misol bilan tushuntirib beraman:

1. Oddiy kitobning pasporti (Sinkretizmsiz – oddiy holat).

Agar siz kutubxonaga borib, bugungi kunda chop etilgan oddiy bir badiiy kitobni kompyuter bazasiga kiritmoqchi bo‘lsangiz, unga quyidagicha oddiy pasport yozasiz:

- Muallifi: Abdulla Qodiriy;
- Nomi: O‘tkan kunlar;
- Yili va joyi: Toshkent, 2024 yil;
- Bu yerda hech qanday sinkretizm (murakkablik) yo‘q, hammasi texnik va oddiy.

2. Qadimgi madaniyat manbasining pasporti (Sinkretizm bor — bizning maqolangizdagi holat).

Kitobxonlar Baqtriya va Kushon davri yodgorliklari, masalan, Xolchayon sulolaviy haykallari yoki Qoratepadan topilgan nodir bitiklar haqidagi ilmiy hisobotlarni, muzey eksponatlarini bibliografik ro‘yxatga olmoqchi bo‘lsangiz, yuqoridagi oddiy pasport yaramaydi. Bibliografik qo‘llanma tuzuvchi mutaxassis bir vaqtning o‘zida bir nechta fanni (tarix, arxeologiya, san’atshunoslik va bibliografiyani) birlashtirishingiz, ya’ni sinkretik pasport tuzishingiz kerak bo‘ladi:

- Matnli qismi (Bibliografiya): Kitob yoki hisobotning muallifi, nomi, nashr etilgan yili.
- Ikonografik qismi (San’atshunoslik): Ushbu manbada tasvirlangan haykalning yuz tuzilishi, kiyimidagi ramzlar, boshidagi toji va ularning vizual xususiyatlari.

- Arxeo-markerlar (Arxeologiya/Geografiya): Ushbu ashyo Surxondaryoning aynan qaysi koordinatasidan, Qoratepaning nechanchi xonasidan, qaysi qatlamdan va nechanchi raqam bilan topilganligi.

Chunki bu yerda bibliografik tavsif ichiga ham matn, ham surat (vizual ramz), ham geolokatsiya (arxeologik manzil) bir vaqtning o'zida qo'shilib, qorishib ketmoqda. Qadimgi tariximizni raqamlashtirishda oddiy kutubxona qoidalarini ish bermaydi. Manbalarni kompyuter bazasiga kiritishda "birlamchi deskripsiyaning sinkretizmi"dan foydalanish, ya'ni topilmaning ham kitobxonlik, ham arxeologik, ham badiiy suratli pasportlarini bir joyga jamlash shart. Shundagina kompyuter (yoki sun'iy intellekt) ushbu topilmaning to'liq qiymatini anglay oladi.

Bu bosqichda bibliografik yozuv Y.M.Lotmanning semiotik nazariyasiga muvofiq, qadimgi madaniy matnning birinchi "meta-matni" (ya'ni, matn haqidagi matn) sifatida shakllanadi. Masalan, Qoratepa buddaviylik majmuasidan topilgan sopol idishdagi baqtriy yozuvi parchasi bibliograf tomonidan identifikatsiya qilinib, ilmiy tavsiflangandagina, u statik arxeologik ashyodan dinamik ilmiy-informatsion resursga aylanadi.

O.P.Korshunovning bibliografik axborot funksiyalari haqidagi qarashlariga tayanadigan bo'lsak, ro'yxatga olish bosqichi madaniy merosning "hujjatli xotira poydevori"dir [4]. Agar birlamchi deskripsiya jarayonida manba noto'g'ri yoki to'liq bo'lmagan axborot (metama'lumot) bilan qayd etilsa, keyingi bosqichlarda sun'iy intellekt tizimlari yoki raqamli gumanitarika (Digital Humanities) instrumentlari ushbu madaniy kodlarni qidirib topa olmaydi va tizimda «axborot yo'qolishi» (madaniy eroziya) yuz beradi.

2. Semantik tahlil va aksiologik baholash (Kontekstlashtirish) bosqichi.

Bibliografik modellashning ikkinchi tarkibiy bosqichi – manbalarni semantik tahlil qilish va aksiologik (qadriyatli) baholash jarayoni bo'lib, u ilmiy muomalada kontekstlashtirish fenomenini yuzaga keltiradi. Bu bosqich E.Kassirer va Y.M.Lotmanning semiotik nazariyalariga to'liq mos keladi: bunda bibliograf

shunchaki texnik operator emas, balki qadimgi davr madaniy kodlari va ramzlarini deshifrovka qiluvchi tadqiqotchi-ekspert sifatida namoyon bo'ladi.

Semantik tahlil: Madaniy ramzlar va kodlarni deshifrovka qilish (Ma'no yaratish fenomeni).

Y.M.Lotmanning semiotik konsepsiyasiga ko'ra, insoniyat madaniyati – bu o'zaro murakkab tarzda chirmashib ketgan ramzlar, kodlar va matnlar majmui, ya'ni yaxlit "semiosfera"dir [3,115-c]. Baqtriya va Kushonlar davri madaniyati esa o'z tabiatiga ko'ra polisemik (ko'p ma'noli) va sinkretik xususiyatga ega bo'lib, unda ellinistik (yunon), buddaviylik, hind, zardushtiylik va mahalliy ko'chmanchi saktohar qabilalarining ramzlar tizimi sintezlashgan. Ular xaqidagi malumotlarni adabiyotlardan topib aloxida ro'yxatini bibliografik qo'llanmalarda berishni yo'lga qo'yish kerakligi ko'rsatildi. Ushbu murakkab madaniy muhitga oid adabiyotlarni bibliografik modellashtirishda semantik tahlil shunchaki matn ustidagi texnik amal emas, balki muzlagan madaniy kodlarni deshifrovka qilish (ma'nosini ochish) va ularni zamonaviy ilm-fan tiliga tarjima qilish jarayonidir. Bibliografik semantik tahlil tizimida ramzlarni deshifrovka qilish quyidagi uchta darajada amalga oshiriladi:

Ikonografik kodlarni deshifrovka qilish: Xolchayon va Dalvarzintepadan topilgan haykaltaroshlik namunalarida, Tillatepa zargarlik buyumlarida aks etgan ramzlar (masalan, kushon hukmdorlari boshi atrofidagi muqaddas nur – nimb, shohona kiyimlar, yunon ma'budasi Afina yoki Niki tasvirlari) bibliografik tavsif va tahliliy annotatsiyalarda shunchaki "bezak" sifatida emas, balki Kushon davlatining siyosiy-mafkuraviy kodi sifatida semantizatsiya qilinadi. Natijada Xolchayon haykallarida yoki Tillatepa zargarlik buyumlarida aks etgan "moddiylashgan bilimlar" bibliografik tavsif va tahliliy annotatsiya orqali ilmiy-axborot elementiga aylanadi. Bibliografiya "soqov" ashyoni "so'zlovchi" tarixiy manbaga aylantiruvchi faol vosita sifatida namoyon bo'ladi. Professor G.A.Pugachenkova ta'kidlaganidek: "Xolchayon haykallarida biz antik davrga xos bo'lgan insonni ulug'lash an'anasining mahalliy Baqtriya muhitida qayta tug'ilishini ko'ramiz... Kushon

me'morchiligining mahalliy an'analari keyingi davr Bolaliktepa, Bolband va hatto o'rta asrlar saroy me'morchiligi uchun namuna bo'lib xizmat qildi" [7, 8–126-c].

Lingvo-epigrafik kodlarni deshifrovka qilish: Qoratepa va Fayyoztepa majmualaridan topilgan sopol idishlardagi, devoriy bitiklardagi qadimgi baqtriy (yunon-baqtriy grafigi asosidagi), kxaroshtxi va braxmi yozuvlariga oid tarqoq ilmiy tadqiqotlar bibliograf tomonidan yagona semantik maydonga (mavzuiy ruknlarga) jamlanadi. Natijada, yo'qolib borayotgan tillar va yozuvlarning "intelektual manzili" aniqlanib, tizimlashtiriladi.

Arxitektur-fazoviy kodlarni deshifrovka qilish: Buddaviylik stupalari, ibodatxonalari va saroy me'morchiligiga oid manbalar semantik klassifikatsiya qilinayotib, ularning koinot va jamiyat tuzilishi haqidagi qadimgi tasavvurlarni (arxetiplarni) ifodalovchi ramziy tizim ekanligi ochib beriladi.

"Bibliografik semantizatsiya darajalari" degan ilmiy iborani oddiyroq va tushunarliroq tilda "Qadimgi topilmalar va kitoblarni bibliografik ro'yxatga olishda ularning ma'nosini necha xil bosqichda ochib berish", – deb tushunish mumkin. "Semantizatsiya" so'zi lotinchadan olingan bo'lib, "ma'no berish, ma'nosini ochish" deganidir. Maqolangizda keltirilgan 3 ta darajani kundalik hayotiy va ilmiy misollar bilan juda oddiy tushuntirib berishga tushuniladi:

1. Ikonografik daraja (Ko'z bilan ko'rinuvchi ramzlarni tushuntirish).

Bu eng birinchi daraja bo'lib, unda bibliograf topilgan qadimgi ashyoning (masalan, haykal, tanga yoki devoriy suratning) ustida nima aks etganini tushuntirib, ro'yxatga oladi. Arxeologlar Kushon davriga oid bir shohning haykalini yoki tangasini topishdi. Bibliograf buni kitobxon yoki kompyuter tizimi tushunishi uchun shunday tavsiflaydi: "Shohning boshi orqasida muqaddas nur (nimb) bor, egnida mahalliy chappon, qo'lida esa yunon madaniyatiga xos qilich turibdi". Fanda izlanishlarda bu shunchaki oddiy surat emas, balki o'sha davrda yunon madaniyati bilan mahalliy madaniyat aralashib ketganini ko'rsatuvchi vizual (ko'rgazmali) kod hisoblanadi.

Bibliografi ro'yxatni shakillatirishda ular alohida ajratib olib berilishi kerakligi ko'rsatilmoqda, bilim olishda, davrni o'rganishda, to'liq tanisha olishda ularni alohida bo'limda ko'rsatilishi mumkinligini tavsiya qilish mumkin. Hozirgacha chiqarilgan bibliografik qo'llanmalarda ular ajratib ro'yxati berilmagan. 2. Yozuvlarni o'rganish darajasi (Qadimgi yozuvlar va matnlarni shifrdan chiqarish). Bu darajada ashyolar ustiga yozilgan qadimgi bitiklar va harflarning ma'nosi ochib beriladi. Chunki qadimgi Baqtriya yozuvi yoki toshlarga yozilgan xatlarni oddiy odam o'qiy olmaydi. Qoratepadan (Surxondaryo) qadimgi sopol idish sinig'i topildi va unda tushunarsiz chiziqlar bor. Bibliograf soha olimlarining tadqiqotlariga tayanib, bu yozuvning ma'nosini ochib yozadi: "Bu yunon-baqtriy alifbosida yozilgan bo'lib, idish ichidagi narsa Budda ibodatxonasiga sovg'a qilinganini anglatadi". "Soqov" turgan sopol parchasi endi tilga kiradi va tarixiy hujjatga aylanadi. 3. Konseptual daraja (Eng yuqori bosqich – qadimgi g'oyalarni bugungi tilga o'tkazish). Bu eng murakkab va oliy darajadir. Bunda bibliograf yuqoridagi suratlar (ikonografika) va yozuvlarni (literal) birlashtirib, "Xo'sh, bundan xulosa nima?" degan savolga javob beradi va o'sha davrning katta g'oyasini zamonaviy ilm-fan tiliga tarjima qiladi. Bu davr adabiyotlari bo'yicha qo'llanmalarini tuzuvchilari Baqtriya va Kushon davrida ham zardushtiylik, ham buddaviylik, ham yunon xudolariga birdek sig'inib, tinch-totuv yashagani haqidagi yuzlab kitoblarni o'rganib, yagona xulosa yasaydi: "Bu davrda Markaziy Osiyoda diniy bag'rikenglik (tolerantlik) va madaniyatlararo muloqot juda yuqori bo'lgan". Ma'nosi: Qadimgi tarix shunchaki o'tmish emas, balki bugungi kunimiz uchun ham kerakli bo'lgan ma'naviy qadriyat va konsepsiya (g'oya) sifatida taqdim etiladi. E.Kassirerning Homo symbolicus (Ramz yaratuvchi inson) nazariyasi kontekstida [2], bibliograf ushbu bosqichda madaniyat tizimida "semiotik ko'pri" vazifasini bajaradi. Kassirer insonni an'anaviy Animal ratsionale ta'rifidan kengroq baholab, uni ramzlar orqali fikrlovchi mavjudot sifatida ta'riflaydi [2, 15-c]. Kushonlar davridagi diniy bag'rikenglik va madaniyatlararo muloqot (sinkretizm) ijtimoiy xotiraning murakkab ramziy tizimidir. Ushbu davrga oid adabiyotlarning bibliografik

modellashirilishi qadimgi baqtriya yozuvi yoki kxaroshtxi matnlari haqidagi bibliografik ma'lumotlarni jamlab, yo'qolib borayotgan ramzlar va madaniy kodlarni zamonaviy jamiyat ongiga qaytaradi (reaktivatsiya).

Ushbu uzviylik va zanjirsimon bog'liqlik bibliografik modellar yordamida tizimlashtirilganda, kitobxon va tadqiqotchiga qadimgi sivilizatsiyalar rivojining yaxlit manzarasini singdirish (interiorizatsiya qilish) imkoniyati yaratiladi.

Aksiologik baholash (Qadriyat vorisligini ta'minlash) O.P.Korshunovning bibliografiyaning qadriyatli-mo'ljalli roli haqidagi metodologiyasidan kelib chiqilsa, aksiologik baholash – bu ulkan axborot oqimi ichidan milliy va umuminsoniy madaniyat uchun eng muhim bo'lgan manbalarni saralash va ularni jamoat ijtimoiy maqomini belgilashdir [4]. Kushonlar davri misolida aksiologik baholash ushbu davrdagi diniy bag'rikenglik, konfessional transformatsiya va davlatchilik madaniyatiga oid nodir tadqiqotlarni ustuvor ravishda aktuallashtirishni nazarda tutadi. Bu jarayonda madaniyat transformatsiyasi davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan axborot yo'qolishi va “madaniy eroziya” (xotiraning susayishi) xavfi mukammal tarzda bartaraf etiladi. M.S.Kaganning “interiorizatsiya” nazariyasi kontekstida [2] semantik tahlil va aksiologik baholash bosqichi “muzlagan” tarixiy xotirani reaktivatsiya qilish (qayta jonlantirish) vazifasini bajaradi. Bibliografik ko'rsatkich yoki reyestrda manbaning madaniy-tarixiy konteksti to'g'ri va chuqur ochib berilsagina, u yangi avlod olimlari va jamiyat ongi tomonidan oson o'zlashtiriladi (interiorizatsiya bo'ladi).

4. Raqamli kodlash va global integratsiya bosqichi.

Shu tariqa, madaniyat falsafasi va bibliografiya nazariyasini integratsiya qilish orqali biz madaniy obyektlarning nafaqat moddiy, balki ma'naviy-aksiologik qiymatini saqlash va ularni jamiyat ongiga qayta uzatish mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslaymiz. Bibliografiya madaniy bilimlarning “genetik xotirasi” va axborot modeli sifatida, eksteriorizatsiya qilingan g'oyalarni interiorizatsiya bosqichiga o'tkazishini bibliografik markazlarda faoliyat yurg'azuvchi xodimlarning ongiga singdirish kerak bo'ladi. Globallashtirish va raqamli

transformatsiya (Raqamli gumanitarika – Digital Humanities) sharoitida O'zbekiston qadimgi davr sivilizatsiyalari manbalari va adabiyoti bibliografiyasi oddiy texnik-yordamchi asbobdan milliy o'zlikni asrash, madaniy merosni kodlash va navbatdagi uchinchi bosqichda uni global axborot makoniga xavfsiz, verifikatsiyalangan (ishonchli) integratsiya qilishni ta'minlovchi strategik-intellektual mexanizmga aylanadi. Ushbu tizim doirasida shakllantirilgan metama'lumotlar xalqaro Linked Data (Bog'liq ma'lumotlar) va sun'iy intellekt tizimlari uchun datasetlar ko'rinishida milliy o'zlikni dunyo miqyosida namoyish etadi. Bibliografiyaning rivojlangan sotsial-kultur funksiyalari jamiyatning ma'naviy barqarorligi va intellektual suverenitetini kafolatlashda yetakchi rol o'ynaydi.

O'zbekistonning qadimgi davr sivilizatsiyalari, xususan, Baqtriya va Kushonlar imperiyasi madaniyatiga oid bibliografik resurslarni modellashtirish shuni ko'rsatadiki, bibliograf shunchaki manbalarni ro'yxatga oluvchi shaxs emas, balki tarixiy xotirani saqlovchi va uni raqamli kelajakka xavfsiz uzatuvchi "semiotik mediator"dir. Ilgari surilgan uch bosqichli bibliografik model qadimgi moddiy yodgorliklar va "soqov" ashyolarni zamonaviy ilm-fan tilida so'zlovchi faol axborot resurslariga aylantirish imkonini beradi. Bu esa milliy madaniy merosimizning global raqamli makonda o'ziga xos suveren o'rin egallashini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Каган М. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа. – Москва: Политиздат, 1974. – 328 с.
2. Каган М. Философия культуры // Санкт-Петербургский государственный университет. – Санкт-Петербург: Петрополис, 1996. – 416 с.

3. Каган М. Системный подход и гуманитарное знание: избранные статьи. – Ленинград: Издательство ЛГУ, 1991. – 384 с.
4. Коршунов О. Библиографоведение. Общий курс: учебник. – Москва: Книжный дом «Либроком», 2009. – 312 с.
5. Вохришева М. Культурологическая концепция библиографии: теоретико-методологический аспект: автореферат диссертации ... доктора педагогических наук : 05.25.03 / Вохришева Маргарита Георгиевна. – Москва, 1989. – 43 с.
6. Маркарян Э. Теория культуры и современная наука: логико-методологический анализ. – Москва: Мисл, 1983. – 284 с.
7. Столяров Й. Библиотека в структуре материальной и духовной культуры // Научные и технические библиотеки. – 2012. – № 4. – С. 45–52.
8. Ртвеладзе Э. Александр Македонский в Бактрии и Согдиане. – Ташкент: Медиа Ланд, 2002. – 182 с.
9. Лотман Й. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. – Москва: Языки русской культуры, 1999. – 464 с.
10. Гулямов Й. История орошения Хорезма с древнейших времен до наших дней. – Ташкент: Издательство АН УзССР, 1957. – 313 с.
11. Андрианов Б. Древние оросительные системы Приаралья. – Москва: Наука, 1969. – 254 с.